

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Навчально-науковий інститут філології,
перекладу та журналістики
Кафедра української мови та методики її навчання

Середня освіта (Українська мова та література)

014.01 Середня освіта (Українська мова та література)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

КОЛЬОРОНАЗВИ В ПОЕЗІЇ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

студентки **Стельмах Марії Миколаївни**

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання **Кайдаш А. М.**

Рецензент – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання **Вакуленко Г. М.**

Рецензент – кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВП НУБіП «Ніжинський агротехнічний інститут» **В. І. Хомич**

Допущено до захисту

завідувач кафедри – доктор філол. наук,
професор **Бойко Н. І.**

Ніжин – 2021

АНОТАЦІЯ

Наукова робота присвячена розглядові мікросистеми назв на позначення кольорів як складника лексичної системи української мови. Аналізовані лінгвальні одиниці досліджуються в межах образної системи поетичних творів Олександра Олеся. У магістерській роботі здійснено короткий огляд історичного розвитку кольорономенів української мови, з'ясовано роль аналізованих лексем у художньому тексті, вивчено семантику й морфологічні особливості слів на позначення кольорів, досліджено лінгвостилістичний аспект кольороназв. Мовний аналіз виявив як традиційні моделі функціонування кольорономенів, так і набуття лексемами індивідуально-авторських конотацій.

Ключові слова: кольороназви, кольорономени, Олександр Олесь, поезія, ідіолект, семантика, морфологічні особливості, стилістичні особливості, епітет.

ANNOTATION

The scientific work is devoted to the consideration of the microsystem of names to denote colors as a component of the lexical system of the Ukrainian language. The analyzed linguistic units are studied within the figurative system of Oleksandr Oles's poetic works. The master's thesis provides a brief overview of the historical development of color names of the Ukrainian language, clarifies the role of analyzed tokens in the literary text, studied the semantics and morphological features of words to denote colors, studied the linguistic and stylistic aspect of color names. Linguistic analysis revealed both traditional models of the functioning of color nouns and the acquisition of individual authorial connotations by tokens.

Keywords: color names, colorists, Olexander Oles, poetry, idiolect, semantics, morphological features, stylistic features, epithet.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ	
КОЛЬОРУ	8
1.1. З історії назв кольорів в українській мові.....	8
1.2. Колір у художньому тексті.....	11
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ	
КОЛЬОРОНАЗВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ	16
2.1. Специфіка семантичного поля кольоролексики в мовосвіті Олександра Олеся.....	16
2.2. Морфологічні особливості кольорономенів у поетичних творах Олександра Олеся.....	26
РОЗДІЛ 3. СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ	
КОЛЬОРОНОМЕНІВ У ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ	33
3.1. Кольороназви як компоненти стилістичних фігур	33
3.2. Стилiстичний колорит контекстів із номiнацiями на позначення кольорiв.....	36
ВИСНОВКИ	57
ЛІТЕРАТУРА	61

ВСТУП

Поняття «колір» та «кольороназва» постійно функціонують і в побутовому мовленні, і в науковій літературі, також вони представлені в сучасній системі комунікації. Сукупність лексем на позначення кольорів становить своєрідну лексичну мікросистему мови, що охоплює найменування різних частин мови, які передають власну семантичну, морфологічну та стилістичну специфіку. Такі слова безпосередньо пов'язані з важливим концептом людської життєдіяльності – сприйнятті кольорової гами. На мовному рівні слова вербалізують як основні кольори, так і їх відтінки та поєднання.

У мові художньої літератури лексика на позначення кольору є активно вживаною, оскільки характеризується багатством семантичної наповненості та виконуваних функцій у межах контексту твору. Продуктивність уживання лексем на позначення кольору зумовлена значними естетичними можливостями цих словоформ, тобто їх здатністю створювати різноманітні образи в контексті художнього твору. Лексика на позначення кольорів уже кілька десятиліть привертає увагу дослідників у різних наукових галузях завдяки своєму семантичному багатству, різноплановості та активності вживання, специфіці джерел її походження.

До питання вивчення кольору та кольороназв зверталось багато українських і зарубіжних лінгвістів, зокрема В. В. Горлачова, В. В. Жайворонок, В. Й. Горобець, І. М. Бабій, К. О. Давиденко, О. М. Дзівак, С. В. Іваненко, Т. В. Ковальова, Т. В. Венкель та ін.

Ознаки кольору є не лише носіями прикмети, кольороназви стають засобами вираження емоційної та мисленнєвої ознаки, виразником індивідуальних образів предметів, явищ, емоцій, почуттів та думок. Отже, кольороназви посідають ключові позиції в семантико-стилістичному аспекті поетичного мовлення. Дослідження значення кольорів у художніх творах є проблемою, яку більшість учених досліджували на матеріалі поетичних

творів. Зокрема, творчий здобуток Олександра Олеся вже становив об'єкт мовознавчих досліджень, однак комплексного вивчення лексем на позначення кольорів, уживаних у творах поета, в українському мовознавстві немає. Це зумовлює **елемент новизни** нашої магістерської роботи.

У сучасній українській мові назви кольорів – це багата лексико-семантична група, яку в художньому мовленні доповнюють специфічні індивідуально-авторські кольороназви.

Актуальність дослідження полягає в тому, що мова сучасної поезії постійно розширює семантику кольорономенів, однак залишається одним із малодосліджених аспектів мови художньої мови загалом. Крім того, колористичні лексеми в поетичних творах набувають нових особливостей, які потребують уважного вивчення слововживання у творах та обумовлюють актуальність теми дослідження. Колірний компонент формує значний фрагмент індивідуальної мовної картини світу сучасних українських поетів. Вивчення мовної специфіки кольорономенів на матеріалі художніх творів сприяє подальшому ґрунтовному опрацюванню ідіолекту митців – визначенню особливостей художньої манери письма через з'ясування семантичних, словотвірних, морфологічних, стилістичних особливостей. Оскільки кольорономени виконують роль яскравих зорових образів у художньому тексті, то вони сприяють детальному літературознавчому та лінгвостилістичному аналізу авторського твору.

Мета роботи – ґрунтовно дослідити лексико-семантичні, морфологічні та стилістичні особливості кольороназв у поезії Олександра Олеся.

Для досягнення поставленої мети потрібно розв'язати такі **завдання**:

- 1) визначити теоретичні основи кольороназв;
- 2) схарактеризувати специфіку семантичного поля кольоролексики в мовосвіті Олександра Олеся;
- 3) пояснити морфологічні особливості кольорономенів у поетичних творах;

4) дослідити стилістичний аспект функціонування кольорономенів у творчості Олександра Олеся.

Об'єктом нашого дослідження є кольороназви в поезії Олександра Олеся.

Предмет дослідження становлять лексико-семантичні, морфологічні та стилістичні особливості аналізованих слів.

Основні методи дослідження: аналіз (вивчення основних теоретичних понять лексики на позначення кольору); синтез (узагальнення теоретичних відомостей про кольоролексику та її вживання в сучасній поезії); системний аналіз (добір фактичного матеріалу та його групування); описовий метод (опис особливостей та частотності вживання кольоролексики в поезії).

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали доповнюють теоретичну базу про лексичну мікросистему української мови на позначення кольорів, про стилістичні особливості кольорономенів, а також обґрунтовують специфіку ідіостилю поета.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дослідження можна використовувати для написання наукових робіт, під час вивчення лексики, стилістики в закладах вищої освіти, а також у шкільній практиці – на уроках української мови та української літератури.

Апробація результатів дослідження. Проміжні результати наукового дослідження висвітлювалися на Всеукраїнських Грищенківських читаннях, Усеукраїнській студентській конференції «Арватівські читання», на науковій конференції молодих учених, а також апробовано в доповіді на засіданні кафедри української мови та методики її навчання.

За матеріалами дослідження здійснено публікацію тез у збірнику матеріалів Усеукраїнської студентської конференції «Арватівські читання – 2021» («Концепт пейзаж в ідіолекті Олександра Олеся: лексико-семантичний аспект»).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (44 позиції). Загальний обсяг магістерської роботи – 64 сторінки. Основний зміст викладено на 60 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОЛЬОРУ

1.1. З історії назв кольорів в українській мові

Назва *колір* відома в латинській мові (лат. *color*) уже з набором таких різних значень:

- 1) *барва, забарвлення;*
- 2) *колір (обличчя), переносне краса, окраса;*
- 3) *мовне забарвлення, мовний колорит та ін.*

Дослідження мови оригінальних рукописних ділових документів («Протоколи Полтавського полкового суду за 1747–1757 рр.», «Реєстр для пам'яті» Якіма Федоровича про украдені речі за 1723 р., «Тестаментъ» Василя Жермана, значкового товариша полку Стародубського за 1724 р. та ін.), а також пам'яток історично-мемуарної прози XVIII ст., писаних на Лівобережжі (діаріушів, або щоденних записок, щоденників, серед яких виділяються багатотомна праця друга Ф. Прокоповича, письменника Я. Марковича, журнал стародубського полкового судді, а згодом генерального хорунжого М. Ханенка, журнал гетьманської канцелярії за 1722–1723 рр. та діаріуші Генеральної військової канцелярії за 1727–1731 рр.) є цінними матеріалами для з'ясування історичної послідовності утворення сучасної системи українських назв кольорів. Можна твердити, що в українській мові першої половини XVIII ст. вже склалися структурно-семантичні розряди аналізованої лексики. Подальше уточнення кольорових ознак зумовлювалося, з одного боку, самим розвитком фарбівництва у зв'язку з піднесенням промислово-мануфактурного виробництва (створення перших текстильних фабрик спричинилося до вдосконалення техніки фарбування), із другого – посиленням обліково-розрахункових операцій у старшинських господарствах, що ставали все більш товарними. Разом із тим завезення із Західної Європи

нових предметів зі специфічним забарвленням заповнило деякі «прогалини» у колірній гамі за рахунок іншомовних слів та похідних від них утворень.

В українській мові XVIII ст. були широкоживані загальні назви кольорів: *колір* – непрямым свідченням існування цього слова може бути похідне складне утворення *різнокольоровий*, а також слово *фарба* (від нім. Farbe), від якого виявлено ряд похідних, пов'язаних із процесом фарбування тканин: *фарбоватися, фарбоване, офарбоване, фарбований*; а також назви ремісників цієї сфери: *фарбейник, фарбелниця*.

Найдавнішими є, звичайно, назви, що втратили свою внутрішню форму. *Бґлий, жовтий, зелений, сґрий, чорний* – це так звані первинні назви, які є спільним надбанням слов'янських мов і сягають корінням аж у праслов'янський мовний ґрунт. Давніми щодо походження є також назви *рудий, сґній, червоний, голубий*.

Умотивовані назви кольорів – це слова пізнішого походження, що не втратили семантичних зв'язків з утворюючим словом і можуть легко замінюватися в певній мовній ситуації відповідними іменниковими порівняльними зворотами, наприклад: *васильковий*, тобто кольору суцвіття васильків.

Українська мова в першій половині XVIII ст. мала достатню кількість слів для вираження розгалуженої гами кольорів. Показовими є такі спеціалізовані назви кольорів, як назви масті тварин, що можуть доповнити, а то й поширити відомі вже на той час структурно-семантичні типи. За своєю семантикою та структурою система назв кольорів шерсті свійських тварин, переважно коней та волів, є надзвичайно різноманітною.

Виявлені в діаріушах назви масті коней поділяються на такі розряди:

1) невмотивовані (з утраченою внутрішньою формою) назви, які означають певний колір безвідносно до міри його вияву, як-от: *бґлий, буланний, бурий, гнґдий, карий, рижий, сивий*.

У цей час формуються й пестливі форми: *бґленкий, буланенкий, гнґденкий, каренкий, риженкий, сивенкий*;

2) слова, які своєю основою передають колірну якість умотивовано, опосередковано, указуючи при цьому на типові забарвлення:

а) пір'я птаха: *шпаковатий*;

б) волосяного покриву гризунів: *мишастий*;

в) відходів хлібних культур, що відвіюються після обмолоту: *половий*;

г) молочного продукту: *масловатий*.

Формуються й пестливі форми: *вороненький, мишастенький, шпаковатенький, половенький*;

3) назви, які означають колірну ознаку за її інтенсивністю: *світло-буланий, ясно-буланий, світло-гнідий, світло-каштановатий, темно-буланий, темно-буланенковий, темно-гнїдий, темно-карїй*;

4) слова, які виражають проміжні кольори чи відтінки у відношенні до основного кольору: *воронокарїй, гнїдокарїй, гнїдокаштановатий, гнїдомишастенкий, жовтобуланий, карогнїдий, красногнїдий*;

5) слова, які означають спосіб поєднання кольорів: *строкатий, чалий*; а також пестлива форма *чаленкий*;

б) складні назви, які першим компонентом указують на колір, а другим визначають спосіб забарвлення шерсті: *буланострокатий, бурострокатий, воронострокатий, гнїдострокатий, карострокатий, рижострокатий і рижострокатенкий, сивострокатий*.

Особливістю первинних (простих, невмотивованих) назв було те, що вони розвивалися на основі урізноманітнення граматичних форм передавання кольорової ознаки: поширювалися дієслова (*біліти, сіріти, чорніти*), дієприкметники (*пожовклий, поруділий*), прислівники (*зелено, червоно*), іменники (*червоність, білизна, голубінь*). Прикметники із суфіксами -уват-, -юват-, -ав-, -яв- указували на частковий (неповний) вияв ознаки, тому стали виступати як позначення відтінків у складних кольорових назвах (*зеленаво-жовтий, синювато-білий*). З'явилися складні назви на основі простих кольорів, у яких перший компонент містив суб'єктивну оцінку (*ніжно-*

голубий, зловісно-червоний), елемент образно-відчуттєвого сприймання (*соковито-зелений, казково-голубий*) [25, с. 54].

Значна частина цих слів тепер виступає частинами складних назв, що передають відтінки (*бузково-синій, оливково-зелений, попелясто-синій* та ін.).

Від деяких мотивованих кольорових назв стали також утворюватися похідні дієслова та прислівники, наприклад: *кривавий – криваво – кривавити – кривавитися, золотий – золотити – золотитися, половий – половіти, малиновий – малиново, веселковий – веселково* та ін. Лексика на означення кольорів помітно поповнилася здрібнілими й пестливими назвами різного ступеня творення (*біленький, білявенький, вишневенький, голубенький, сіренький* та ін.).

Слід відзначити також певну нерівномірність у розвитку складу розглянутих назв в українській мові. На сьогодні поступово скорочується кількість назв масті, які становили раніше досить розгалужену групу. Однак вони не зникли безслідно, а підготували ґрунт для появи аналогічних структурно-семантичних моделей серед назв на означення кольорів.

Важливим аспектом у лексичній мікросистемі на позначення кольорів є поповнення новими лексемами за традиційними словотвірними моделями, що зумовлено авторським світобаченням і світовідчуттям. Ця тенденція виразно виявляється в художніх контекстах, де зоровий образ набуває пріоритетної значущості, та підсилює індивідуально-авторську модель світу.

1.2. Колір у художньому тексті

Текст тлумачиться як завершений, цілісно змістовний та структурно-мовленнєвий твір, продукт виробництва мовлення, відчужений від суб'єкта мовлення (мовця). Функціональна спрямованість тексту визначається його місцем і роллю в процесах спілкування: художній (особливо поетичний), навчальний, інформаційний, юридичний і т. д. Тексти взаємно відрізняються цілісністю (змістовно-композиційною структурою), зв'язністю, а також

відбором лексичних і стилістичних засобів у межах відповідного жанру. Сприйняття тексту передбачає виділення в ньому структурно-змістовних опор. Будь-який текст також відповідає вимогам конситуативності (співвідношення із ситуацією спілкування) і контекстуальності (співвідношення з іншими текстами); з іншого боку, він слугує контекстом для окремих висловлювань, які входять до його складу.

Важливо, що пізнання мовних форм колористики відбувається і в концептах загальної мовознавчої теорії, коли вербалізація кольору пояснюється особливостями інтелектуальної діяльності людини. Колір – одна з репрезентацій чуттєвого досвіду особистості, соціуму, що перебуває в складних взаємозалежностях стабільності, змінності, центричності, периферійності рефлексії на світ.

Загалом у кольорознавстві всі кольори поділяють на хроматичні (барвисті) та ахроматичні (безбарвні). До хроматичних кольорів належать усі кольорові відтінки спектру, до ахроматичних – кольори, відсутні в спектрі: білий, відтінки сірого та чорний. Ахроматичні кольори відрізняються один від одного яскравістю. Якщо ахроматичний колір має ледь помітний синюватий, червонуватий чи інший відтінок, він є хроматичним.

Назви кольору протягом кількох останніх десятиліть є предметом постійного зацікавлення мовознавців, що розробляють проблеми семантики. Так, назви кольорів розглядалися з погляду проблеми мовних універсалій, зокрема закономірностей еволюції систем назв кольорів на матеріалі різних мов світу. Крім цього, цей фрагмент лексики виявляється придатним для досліджень у галузі семантичної типології мов, у виявленні національноспецифічних рис мовних моделей світу, оскільки (...фізичному спектрові кольорів у різних мовах відповідають різні засоби чергування цього спектру, мовного вираження окремих його фрагментів), а отже, назви кольорів переконливо свідчать про відмінні концептуалізації світу.

Важливу роль для інтерпретації художнього тексту має символічна функція позначень кольору та їх декодування носіями мови.

Пізнання кольору – це усвідомлення образів архетипів, канонізованих світовою культурою. Системи кольорових позначень і кольорових символів у різних мовах та культурах доводять вплив рідної мови на характер кольорової класифікації. Аналіз позначень кольору є необхідним для вияву ролі кольору в побудові візуального простору людини та обумовленості функціонування в мові, урахуваючи культурно-історичні традиції різних менталітетів.

Естетика кольору виростає з тонкого сприйняття українцями навколишньої дійсності. Передавання інформації за допомогою кольору засноване на асоціаціях, які мають декілька шарів: загальні природні, більш пізні шари – вплив культурних традицій народу, до якого належить людина, а вже потім кольорові асоціації особистих переживань та вражень. Позначення кольору в українській мові пов'язане із семіотичною, ціннісною й філософсько-світоглядною картиною світу [18, с. 127].

В українській мовній картині світу основними є позначення кольору *жовтий* і *блакитний*, які являють собою кольори українського прапора, а також є символами пшениці й неба над головою [18, с. 128].

Також жовтий колір трактується в межах сонячного культу праукраїнців – верховного божества Дажбога-Сонця, колір якого є священним. Саме тому жовтий колір супроводжував київських князів на клейнодах, запорізьких козаків на прапорах, також золотим кольором прикрашали бані християнських храмів. Синій колір при цьому, як колір неба, символізував водночас увесь світ: (Синь – це буття, це природа, це земний устрій, породжений Богом для людини, а насамкінець – людиною для людини).

Реалізація символіки кольорів у художній літературі здійснюється з опорою на національну лінгвокультурну свідомість і тісно пов'язана з національними та сучасними колективними кольоровими домінантами у мовній свідомості. Тексти часто відображають національно-культурне світосприйняття, тому й пов'язані з мовною картиною світу носіїв мови. В українській духовній культурі традиційно символічними є жовтий і синій (блакитний) кольори. Етнокультурного забарвлення набувають також

блакитний (через символічний образ барвінку), червоний (образ калини), зелений (образи верби, дуба) тощо.

Символізм кольорової гами пов'язаний також з аксіологічною шкалою. Так, окремі кольори асоціюються з позитивними емоціями, почуттями, надають позитивних оцінок, а деякі – відображають негативні емоції, недобррозичливе ставлення, дають негативну оцінку. Так, атрибутив *ясний* пов'язаний із позитивними емоціями, приємними асоціаціями, наприклад:

*Зійде сонце, сонце волі,
Поспадають ланцюги,
І весь край в щасливій долі,
Яв в ясному ореолі,
Засміється навкруги [36, с. 613];
Летіли хмароньки ясні,
Всміхалися в блакиті,
І враз схотілося мені
До їх аж полетіти [36, с. 614];
Там, в ясній сторонці,
Де не знали ми з людьми,
Там, де ниви тонуть в сонці,
І тонули в сонці ми... [36, с. 614];*

а прикметник *темний* викликає негативні асоціації, передає неприємні емоції та відчуття, наприклад:

*З-під темної хмари самотній, високий
Дивився на землю бескет... [36, с. 612];
Зараз я покинув гори,
Кинув темний гірський ліс [36, с. 613].*

Отже, кольори виконують важливу роль у системі зорових образів художнього контексту, а кольороназви увиразнюють мовну тканину твору, передають додаткові семантичні відтінки, сприяють створенню стилістичного

ефекту. Історія становлення лексичної мікросистеми на позначення кольорів досить тривала.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОЛЬОРОНАЗВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

2.1. Специфіка семантичного поля кольоролексики в мовосвіті Олександра Олеся

Складним і суперечливим був життєвий і творчий шлях Олександра Олеся (справжнє прізвище Кандиба) – одного з найвидатніших ліриків ХХ століття. З'явившись на небосхилі української поезії в першому десятилітті минулого століття, він збагатив її новими мотивами та образотворчими засобами, надав вагомого значення інтимній ліриці.

У творчому доробку Олександра Олеся є драматичні етюди, талановиті сатиричні твори та майстерно написані казки й вірші для дітей. Його поезія захоплює яскравістю пейзажного малюнка, у якому все сповнено чарівності, краси природи, повноцінного життя. «Нема ніякого сумніву, що поезія Олександра Олеся позначилася сильними своїми сторонами на розвитку української літератури.

Зі смутком визнаючи його вільні й невольні провини, хибні його кроки, в яких сам він гірко каявся, шкодуючи, що така дужа творча індивідуальність не дістала повного свого розвитку, ми повинні, проте, сказати, що поет Олександр Олесь посідає певне місце в історії нашої культури і що все найкраще з його творчої спадщини повинно стати здобутком нашого читача», – так про нього говорив Максим Рильський [41].

Значна частина доробку Олександра Олеся – дитяча література. Ще до еміграції поет здійснив переклади «Казок» В. Гауфа (1911), «Арабських казок» (1917). В еміграції митець створив оригінальні віршовані казки та п'єси: «Злидні» (1927), «Солом'яний бичок» (1927), «Микита Кожум'яка» (1929), «Мисливець Хрін та його пси» (1944). У 1924 році поет переїхав до Праги, де став визначною постаттю в плеяді «празької школи». У 1944 році він закінчив останній драматичний твір – «На полонині». Загибель сина Олега Ольжича в

таборі Заксенхаузен у червні 1944 року остаточно підірвала здоров'я письменника, і 22 липня 1944 року Олександра Олеся не стало.

Олександр Олесь був одним із перших, хто звернув особливу увагу на техніку віршування, та перший показав досконалі зразки поезії не тільки чуттєвості та настрою, а й мелодійності й гармонії. У кращих своїх творах Олександр Олесь виступив як обдарований поет-лірик із яскравим індивідуальним стилем. Є в його доробку вірші про революцію 1905 року, чудові пейзажні поезії, любовна лірика, що вирізняється своєрідністю й щирістю.

Олександр Олесь є представником літературно-мистецького напрямку символізму. Поезія Олександра Олеся концентрується навколо обраного ним мистецького кредо, що передавалось і реалізувалось у двох простих романтично означених поняттях: Краса і Воля, яким поет лишався вірним до останнього вірша. Головним рушієм цих віталістичних понять стала для нього сила кохання, як найвищий вияв життя, чи то до конкретної людини, особливо жінки, чи до вічної страдниці України. Це дало йому можливість у нескінченний спосіб говорити про вічне щастя, вічну радість, вічне прагнення Волі і Краси та знаходити щось протилежне до них, що надавало висловленому елемент трагізму. У художньому світі Олександра Олеся панує «культ краси», звеличення самоцінності людини, рух, поривання до трансцендентності, музика вірша і його неповторний тембр.

Тріада «правда – воля – краса» розкриває серцевину художнього мислення Олександра Олеся. У творчій уяві українського митця інтимне звернення в молитві до краси символізувало порив людського серця до світової гармонії та вічного спокою: *Красі молись. Вона одна На небі зірка правди! За нею йди: не згубиш шлях І донесеш свій любий стяг!* [36, с. 156].

Художні твори Олександра Олеся позначені поетикою символізму, філософською основою якого стала наявність двох понять – добра і зла.

Зачарований стан ліричного героя Олександра Олеся передається серією експресивних дієслів (наприклад, *картайте, мучте*).

Олександр Олесь не намагається зрозуміти походження естетичної категорії Краси та встановити нерозривний зв'язок Прекрасного зі смертю, а лише створює уявну реальність існування загадкової жінки, утіленої у творчій фантазії.

Ідеал омріяної краси в Олександра Олеся постає символом Гармонії та джерелом радості й кохання. Пошук ідеальної Краси, здатної надихнути світ та відродити втрачену гармонію, притаманний авторові.

Мотив сну в ідіостилі Олександра Олеся як ознака символістського, ірраціонального світу, що поглинає художню уяву митців, розвивається в контексті опозиції до земної дійсності. У поета сон постає як мрія, яка породжує ілюзію на звільнення ліричних героїв від страждань, що пов'язані з коханням у та з рабським становищем України. У вірші «Я зараз сплю, і морем розлилась...» український лірик увиразнює силу пристрасного почуття до дівчини, що символізує стражденну, скривджену Україну, за якою він тужить. Ліричний герой митця, перебуваючи в стадії сну, опиняється в новій реальності, що наближує його до омріяного образу, наприклад: *Я зараз сплю, і морем розлилась / Весняна ніч, мовчить і дихає навколо* [36, с. 236].

Смуток та біль ліричного героя через гірке усвідомлення майбутнього своєї країни, ототожненого з «руїною», передається за допомогою прийому звукової паузи: *Лежу, мовчу... Палає сумнів у мені. Мовчу...* [36, с. 610].

Важливе місце в мовосвіті поета-символіста посідає колір. Як уже зазначалося, колір, не існуючи сам по собі, обов'язково позначається в об'єкті й може переноситися з предмета на предмет, у чому проявляється його загальне значення.

Кольороназва *білий* у своєму загальному тлумаченні нейтральна, характеризує предмети та явища живої і неживої природи за ознакою наближеності характеризуваного кольору до кольору крейди, молока чи снігу. Колір є широкоживаним як постійний епітет, фольклоризм та для означення прямого та переносного значення в певному контексті. У поезії Олександра

Олеся цей кольорономен є синонімічним до прикметника *холодний*, зокрема в поєднанні з іменником *мармур*, наприклад:

*На мarmorі квітнуть бездушні квітки,
Із білого мarmorу лист виглядає,
Ось кинуті майстром для когось вінки,
Там пригоршня перлів розсипаних сяє* [36, с. 86].

Сему 'холод' у цьому контексті підкреслює зображення зимової пори року, яку увиразнює ад'єктив *білі*:

*Кудись несподівано сонце зайшло
І білі пелюстки снігів полетіли...* [36, с. 85].

Творчість Олександра Олеся була сповнена журбою і радістю, усе це було в майбутньому відображено в його збірці «З журбою радість обнялась».

Серед слів кольористичної семантики в поезіях Олександра Олеся можна виділити такі групи лексем:

а) слова, що є прямими назвами кольорів, тобто з описовим значенням кольору: *зелена трава, рожева весна, білий сніг, блакитна ніч, голубі фіалки, срібна вода, золоте убрання*;

б) слова-світлозамінники, які конкретизують основне кольорове значення: *білий – ясний, світлий, блискучий; чорний – темний*;

в) слова, що у своїй предметній семантиці мають сему кольору: *мак (червоний), волошки (сині), туман (сизий, сивий), кров (червона), ніч (темна), сніг (білий)*.

Частіше колір живе в образі, у тропі, що формується не лише об'єктивністю сприймання, залежить від художньої мети, суб'єктивних уподобань автора, від індивідуального осмислення кольорів. Так виникає художній колір, тобто кольористичний епітет. На перехресті асоціацій творяться кольористичні епітети-метафори, наприклад: *голубий холод, білий крик, зелена пісня*. На змальовані реалії в поетичному тексті проєктується семантика думок і почуттів, і тоді для повного розуміння образності кольористичного епітета необхідний ширший контекст, а то й увесь твір. Так,

традиційно (із часів Платона) білий колір є (окрім спектрального значення) символом краси й ніжності, найсвітліших почуттів, найблагородніших дум і діянь. У художній мові лексема з таким значенням виконує роль епітетів. У поезії Олександра Олеся «Є слова...» синонімами до епітета *білі-білі (слова)* стали епітети – *лагідні, ніжносьяйні*, підсилені порівняннями: *як конвалії квітки, як усміх ранку, як зірки*. Слова найчистіші, найніжніші. Цей самий мотив ніжності простежується й у поетичному образку з епітетом *білі*, у якому зливаються й об'єктивна ознака білого кольору, і суб'єктивне переживання від споглядання його: *Небо блакитне, зелена земля, Груші і яблуні білі...* [36, с. 49]; *Квітоньки білі... Ой, полетіть, до вікна припадіть, Мов голубки білокрилі...* [36, с. 53] Епітет *білий* у поезіях Олександра Олеся виступає в стилістичних фігурах антитези до червоного кольору: *Не звіть мене! Ваш стан могила, І в наших жилах біла кров. Стану я в своїй крові, Наче голуб білий* [36, с. 57]. Проте білий колір виявляє ще й семантичну асоціацію з надміру спокійним станом душі, збайдужілим поглядом, холодом паморозі. Тому в поезіях Олександра Олеся поряд із прямим значенням спектрального кольору *білий цвіт, білий сніг, біла хмарка, біла конвалія, білий лебідь, білі свитки* є й слово *білий* із художнім значенням кольору: *білі пелюстки снігів, сніги білими круками тіло клюють, білий шум на синіх хвилях* [36, с. 64] тощо.

Семантика епітету *білий* від асоціації теплої ніжності переходить до холодної байдужості, пустельності, тоді виникає образ і білої пустелі в поезії Олександра Олеся, присвяченій Ользі Кобилянській: *Привіт, уклін низький вам, Пані. Колись давно, колись в тумані На скелях, де живуть орли, Коли ще тільки розвиднялось, Ви генціаною ніваліс В пустелі білій розцвіли* [25, с. 4].

Прикметник *білий* у мовосвіті автора часто корелює з назвами квітів, наприклад: *Очі розкрила конвалія біла І в дивуванні застигла, зомліла...* [36, с. 62]. Сприйняття й опоетизування світу через легкі, граціозні образи, гру барв і звуків природних та фантастичних надало поезії Олександра Олеся нев'янучої чарівності й краси.

Значення холодної байдужості уособлює метафора білий мармор: *На марморі квітнуть бездушні квітки, Із білого мармору лист виглядає...* [36, с. 86].

У творах Олександра Олеся одним із найяскравіших словесно-зображальних та ідейно-виражальних засобів є колір. На кольоративні комбінації спирається, поряд із культурою стихій, вибудувана автором картина світу. Індивідуалізація творчої манери письменника за допомогою колористичної картини світу, на думку В. Беяніна, Л. Виготського, М. Коцюбинської, обумовлюється, насамперед, психологічними характеристиками митця. На основі самохарактеристики письменника, спогадів про нього сучасників, спостережень літературознавців Олександра Олеся можна віднести до екстравертів [24, с. 5]. Для людей цього психологічного типу на першому місці зображуваний об'єкт, із приводу якого висловлюється почуття, тому колірний світ барвистий і хроматичні кольори в ньому посідають провідне місце. Концептуальними для письменника є білий, червоний і чорний кольори в усіх їх відтінках.

Кольорова гама творів поета, за свідченням О. Рисака, у контексті історичного розвитку зазнала певних видозмін. Якщо в перших збірках найбільш частотним був сріблястий, блакитний та білий кольори, то згодом на першому плані з'являється червоний, причому в досить інтенсивному вияві [37, с. 359].

Ідеологічна конотативність прикметника *червоний* у творах письменника зумовлена суспільно-політичними реаліями часу й виявляється в значенні «революційний». Уявлення поета про народне повстання втілене в символічному образі дерева з червоними квітками.

Особливе смислове навантаження відводиться червоному кольору в етюді «По дорозі в Казку». Червоний колір квіток маку, що розкидані по стежці, М. Золотницький тлумачить як символ людських голів, спокою та відпочинку [20, с. 193]. На думку А. Василька, в етюді мак символізує криваву долю поводитирів до щастя [20, с. 25]. Про слухність такого бачення свідчить і

запах крові, який відчуває юрба, коли бачить ці квіти. Стежка, якою Він веде людей, теж позначена зів'ялими маками-дороговказами.

У змалюванні природи переважає зелений як колір життя, що вказує на національну основу колірних асоціацій: ця фарба є однією з основних у ландшафтах України.

У тканині художніх творів Олександра Олеся для передавання настроєвих станів використовується синьо-блакитна гама, яка дозволяє створити «атмосферу ірреальності, емоційний ореол невизначеності» [39, с. 80].

Синьо-голубий колір в уявленні поета символізує повітряну й водну стихії, які разом із вогнем і землею складають основу міфопоетичної моделі світу. Блакитний як колір неба віддавна входить до сакральної символіки. Із стихіями, вираженими цим кольором, пов'язується безмежність («*Море і море! Блакить і блакить!*»), гармонія («*Небо з морем обнялося*»).

За свідченням М. Золотницького, цей образ дуже поширений у легендах про квіти [20, с.19]. Небо, що ніби опустилося на землю, розбрижане волошками в житі («*Жита з волошками, і луки, і гаї*»).

У семантиці назв чорного кольору, які досить часто вживаються в поетичному мовленні Олександра Олеся, відбиті архетипні значення барви, яка сама по собі є одним із найдавніших міфів. Чорноті письменник відводить негативно-оцінну роль. Чорний асоціюється зі смертю, присутній у фольклорних образах чорного крука, чорного ворона, чорних змій, які традиційно вважаються провісниками лиха. Перенесення чорного кольору на іншополірні реалії створює напруженість Олесевого вірша (чорна кров, чорні уста, чорний лід, чорний сон, наприклад: *Надо мною в'ється чорний, вічний сон...* [36, с. 602]). Чорний входить до найнесподіваніших колірних пар: чорний-зелений, чорний-смарагдовий, чорний-золотий, які суттєво увиразнюють поетикальну символіку Олександра Олеся.

Атрибутив *чорний* стає контекстуальним синонімом до прикметника *мертвий*: *Чорний ліс, мертвий ліс...* [36, с. 610].

У традиційному значенні використовує митець і символіку білого кольору, який завжди втілював чистоту, непорочність і святість. Усіма цими властивостями наділена кохана дівчина:

*В білім ти – лілея біла,
Білий янгол між людей [36, с. 615].*

Білі птахи й тварини в багатьох народів вважаються священними. Таку ж святість може мати й людина, яка пройшла ритуал очищення через кров (Одкровення 7: 14). Актуальність і масштабність подібного акту стверджує й Олександр Олесь:

*Стану я в своїй крові,
Наче голуб білий, стану,
І розкрию свою рану
В рани – рани світові [36, с. 616].*

Оригінальне тлумачення антитези *чорне – біле* як вияву суперечностей між земним, смертним і сакральним, вічним покладено в колористичну основу етюду «Злотна нитка». За міфологічними уявленнями, римські парки одягалися в біле вбрання, а в греків богиня смерті – мойра Атропа «поставала в образі старої жінки з ножицями в руках у чорному вбранні».

Синтезуючи ці уявлення, Олександр Олесь творить образи Жінки в чорному, усвідомлюючи її як Атропу, і Дівчинки в білім, яка співвідноситься з молодого римською паркою. Чорний колір смерті, кінця змінюється кольором чистоти, безмежжя, вічності, у яку лине лебідь. Золотий колір у символічній поезії разом із білизою вважається ознакою святості в християнстві.

Кольорова гама ідіостилю Олександра Олеся тісно пов'язана з порами року, які дуже ретельно описує автор у пейзажній ліриці. Так, семантичне поле «весна» охоплює такі кольороназви, як *білий, синій, зелений, рожевий*. Весна традиційно асоціюється з пробудженням, відновленням, тобто передає позитивні емоції та відчуття. Такий позитивний настрій відчутний і в поезіях митця:

Небо блакитне, зелена земля,
 Груші і яблуні білі... [36, с. 113].
 Погляньте вгору на блакить
 І в ній весну познайте [36, с. 165];
 Згадую я ночі, місячні, розкішні,
 Співи соловйові на розквітлій вишні,
 І сади зелені, і жита шовкові... [36, с. 160];
 ...Сонце цілує рожеву весну,
 В травах кохаються квіти [36, с. 89];
 Коли весна рожева прилетить
 І землю всю вбере, і завітчає,
 Коли зелений гай ласкаво зашумить
 І стоголосо заспіває... [36, с. 57].

Основним кольором зими в мовосвіті Олександра Олеся є срібний. У вірші «Зимою» ця художня деталь є особливо втразною: *Дивилося сонце на срібнії віти...* [36, с. 70].

В ідіостилі Олександра Олеся часто вживається прикметник *ясний*. Він поєднується з іменниками:

а) день:

...Сьогодні ж теплінь і понова,
 І проріст трав, і день ясний... [36, с. 60];

б) проміння:

Що мені з того, що сонце весняне
 Дивно засяє в проміннях ясних, –
 Людність з ним разом сміятись не стане,
 Здавлена щемками дум крижаних [36, с. 58];

в) казка:

І в мріях ввижалась їм казка ясна,
 Де квіти не в'януть, де вічна весна... [36, с. 53];

г) іскри:

*І летіли знов іскри ясні,
І в дзвінкі обертались пісні [36, с. 55].*

Широке семантичне наповнення містить атрибутив *зелений*. Прикметник поєднується з іменниками, що позначають різні природні об'єкти, як-от: *поле, гай, сад, озеро, берег*. Приклади в контекстах:

*Йшли вони в поле, осяяне зорями,
В полі зеленому льон вибирали [36, с. 605];
І диво: все навколо іншим стало,
Зелений гай зацвів і зашумів... [36, с. 606];
Привіт тобі, зелений саду,
Що в затишку колись ховав
Моє життя, мою відраду
І тихо думи навівав [36, с. 610];
Де ж темний гай, де ж озеро зелене... [36, с. 606];
Тут, на березі зеленім,
Лються пахощі чудові... [36, с. 69].*

Яскрава семантична особливість художнього мовлення автора – це протиставлення значення слів-кольорономенів. Так, контраст – одна з найяскравіших характеристик поетичної стилістики, що пронизує лірику Олександра Олеся. Насамперед це контрастні зіставлення білого (абсолютне світло) і чорного (цілковита п'ятьма) як абсолютно протилежних у кольоровому спектрі. Обидва колоративи мають широкі лексико-семантичні поля не тільки в прямому, але й у переносному значенні. Контраст виявляємо й у контекстуальному зіставленні чорного й зеленого кольорів, наприклад:

*Що вона в тобі робила,
Як віки ти гнив,
Почорнілая могила
Між зелених нив?! [36, с. 55].*

Отже, семантична палітра кольорономенів у мовосвіті Олександра Олеся надзвичайна багата й різноманітна.

2.2. Морфологічні особливості кольорономенів у поетичних творах Олександра Олеся

Провідне місце в ліриці Олександра Олеся належить пейзажу. Пейзаж – це «опис природи, будь-якого незамкнутого простору зовнішнього світу» [33, с. 542]. Пейзажі поета можна поділити за річним і добовим циклами, за характером зображуваного ландшафту, за жанровою окремішністю, за динамікою. Поряд із радісними замальовками, жанрово самостійними, у художньому просторі письменника є картини природи, яким властиве романтичне відтворення дійсності через грізну, таємничу, незвичайну природу. Реалістичне змалювання предметно-реальної природи, красивої у своїй тиші і заспокоєності, межує із змалюванням вируючої стихії. Динамічний і статичний пейзаж вдало поєднується в площині художніх творів: *Бурхливе море навкруги, Пекло, здавалось, було в ту годину...* [31, с. 29].

Життя розкішної природи у творах Олександра Олеся нерозривне з динамікою людських почуттів. Настрій ліричного героя та природи розкриваються як психологічний паралелізм. «Свого часу Горацій говорив, що тільки поганий поет описує гаї, струмки, жертovníки, бурхливий потік, веселку поза зв'язком з людиною. Створюючи краєвиди, митець співвідносить їх із людськими інтересами, настроями, роздумами, переживаннями» [31, с. 542].

Тематика пейзажів Олександра Олеся широка. Є в нього степові, гірські, морські пейзажі, змалювання гаю, лісу, степу. Особливою популярністю в поета користуються пейзажі відкритого простору: степу, поля, луку («В степу», «Косять коси» та ін.). Кольорова гама цих краєвидів золотисто-зелена, пурпурова. У поезіях такого типу поєднуються жанрові ознаки пейзажу та портрета («Косять коси»), пейзажу й медитації («В степу») із перевагою

пейзажних елементів. Більшість пейзажів, створених Олександром Олесем, є комбінованими. Вони становлять переплетення різних ландшафтів із річним і добовим циклами, із статичними і динамічними виявами, із настроєвими характеристиками («Пташка! Будь рада теплу і весні», «Літньої ночі», «О ніч чудовна і чудова», «Дві хмароньки пливли кудись», «В саду восени», «Бризнуло сонце»).

Яскравість візії в цих творах доповнюється імпресією і експресією замальовки, акустичним супроводом у вигляді шуму хвиль, співу пташок, мелодії дзвіночків, грому і т. п.

Найповніше й найчіткіше окреслений жанр у групі медитативно-описових жанрів – портрет – використовується автором як засіб характеротворення, типізації та індивідуалізації персонажів [37, с. 26].

Розглянемо морфологічні особливості кольорономенів у поетичних творах Олександра Олеся.

У поезії Олександра Олеся широко представлені бездієслівні речення з предикатом якості, значення якої особливе тим, що репрезентує статичну ознаку, тоді як значення дії та процеси відповідних предметів – динамічну ознаку. Тематичні різновиди статичної ознаки істотно відрізняються від тематичних різновидів динамічної ознаки. Вони охоплюють широкий спектр ознак предметів, виразниками яких виступають якісні прикметники різних лексико-семантичних груп.

У ролі предиката якості в поезії Олександра Олеся найширше вживаються прикметники, що визначають типові риси характеру, вдачі, поведінки людей, особливостей їх психічного складу, наприклад:

Чорні ворони, не крячте!

Ми оглухли, ми глухі [36, с. 144].

Невелику за обсягом підгрупу становлять якісні прикметники найдавнішого походження, або первинні, непохідні в сучасному розумінні прикметники, які виражають ознаку безпосередньо лексичним значенням своєї основи, зокрема *білий*. Приклад:

Вона як тінь... як мамур біла [6, с. 526];

Як сарна, ти струнка і мила [6, с. 438].

Проте загал якісних прикметників цієї лексико-семантичної групи належить до похідних одиниць, утворених за допомогою різних префіксів, суфіксів від іменників, дієслів, прикметників. Вони виражають ознаку не безпосередньо, а через властивість іншого, якісно осмисленого поняття [4, с. 151].

У позиції предиката якості в поезії Олександра Олеся широко використані якісні прикметники на позначення кольорової ознаки предмета. Вона може конкретизуватися як один колір, два кольори та відтінок кольору. Предикати-прикметники, які означають один колір, становлять більшість. До них належить порівняно невелика група якісних прикметників, що передають сім кольорів спектру, інші природні кольори (*білий, сивий*), а також численні похідні назви кольорів, що утворилися на основі відносних прикметників (*абрикосовий, рожевий*), наприклад:

Скрізь маєво – зелене [36, с. 96];

А ранки росяні, рожеві,

А дні, а ночі сизокрилі [36, с. 427];

Є слова, що білі-білі,

Як конвалії квітки... [36, с. 430].

Частина прикметників на позначення кольорів утворена суфіксальним способом, зокрема:

а) суфікс -яст-:

Ніччю безшумною з річки сріблястої

Тихо русалки наверх впливали... [36, с. 605];

В царстві таємному річки сріблястої

Вибраний льон вони терли й тріпали... [36, с. 605];

б) суфікс -ист-:

Срібними гребнями пряжу золотистую

Журні русалки чесали поволі... [36, с. 605].

Кольорономен, утворений безафіксним способом, – *блакить* – доволі часто вживається в Олесевих контекстах, зокрема:

*Чолом тобі, блакить небесна,
Що синім келихом лягла
І, ніби крилами, чудесно
Мою голубку зберегла [36, с. 611].*

До складних прикметників на позначення відтінків кольорів зараховуємо такі: *ясно-злотний, сріблясто-блакитний*. Приклади в контекстах:

*І в знесиллі вмирили в тій млі
Ясно-злотнії іскри мої [36, с. 55];
Де ж тії ночі сріблясто-блакитні... [36, с. 62].*

Окремо варто виділити складні прикметники, першою частиною яких є колороназва, наприклад:

*Ой полетіть, до вікна припадіть,
Мов голубки білокрилі... [36, с. 113].*

Значну групу в мовосвіті Олександра Олеся становлять відприкметникові дієслова, як-от: *зеленіти, чорніти, жовкнуті, червоніти, сіріти, сріблитися*. Приклади в контекстах:

*В проваллі темнім, десь на дні
Сосна чорніє на граніті... [36, с. 123];
Світає... ніч поволі тане,
Чорніє ліс, сіріє поле,
І скоро красне сонце встане!.. [36, с. 118];
Глянув, – чорніють, сіріють усюди
Ворони, змії та з каменю скелі [36, с. 62];
Як мій лист зелений жовкне,
Темні кучері січуться [36, с. 68];
Підбиті голуби знімались
З землі до променів ясних,*

*І знов на землю обривались,
 І червоніли груди їх... [36, с. 63];
 ...В гаю щось ніжно заспівало,
 Квітчастий степ зазеленів [36, с. 606];
 І сльози сріблились на них... [36, с. 95];
 І, ніби сльози, з скель німих
 Каміння, котячись, сіріли... [36, с. 95].*

У художніх текстах Олександра Олеся вживається також дієслівна форма – дієприкметник, у корені якої закладена колірنا ознака:

*Ой чого ти, тополенько,
 Не цвітеш,
 Чом пожовклу головоньку
 Хилиш-гнеш? [36, с. 120];
 Не зацвітуть пожовклі луки,
 Не зацвітуть [36, с. 119].*

Цікавим у мовній тканині художніх творів українського поета є прислівник, семантика якого пов'язана з кольором. Зокрема, у віршах ми простежили вживання прислівника *ясно*:

*Станем ми в полі на стежці глухій,
 Стане нам тепло і ясно,
 Стомлене серце під шум польовий
 Стихне і солодко згасне [36, с. 56].*

Увиразнюють авторський контекст також іменники, семантика яких передає певний колір. У поезії Олександра Олеся такими субстантивами : *блакить, срібло, золото*. Приклади:

*Сонце погасне, і ніч прилетить
 З чарами, сріблом, красою,
 Пісня кохання в гаю задзвенить,
 Нас зачарує собою... [36, с. 56];
 І срібло розтало... [36, с. 70];*

На гори високі, на срібло снігів! [36, с. 72];

Ви в ірій линете від сірого туману,

Від сірих днів, від суму і нудьги

На срібло чистеє спокійного лиману,

На тишині береги [36, с. 78];

...Гори в млі,

В золоті вершини... [36, с. 95].

Із-поміж неморфологічних способів творення слів ми виділили субстантивацію:

І тяжко так, що, як присниться

Колись ясне і любе щось,

Забудеш вранці, а смієшся

І все шукаєш мов чогось [36, с. 608].

Основою лексичною мікросистема слів на позначення кольорів у мовосвіті Олександра Олеся є прикметники. Частина з них утворена флексійним способом (*золото – золотий*). Більшість кольорономенів утворено морфологічним (суфіксальним найчастіше) способом. Серед неморфологічних способів представлена субстантивація.

Отже, сукупність колорем, представлених у художній творчості письменника, збагачена різними способами словотворення та синтаксичними структурами. Вони відповідають традиційним дериваційним моделям української мови, а індивідуально-авторське бачення виявляється, передовсім, у вживанні складних прикметників, компоненти яких забезпечують досягнення певного авторського задуму.

Лексична мікросистема кольороназв у мовосвіті Олександра Олеся різноманітна своїми морфологічними особливостями, а відтак – багата й цікава. Усі морфологічні засоби підсилюють семантику словоформ, сприяють їй якнайповнішій актуалізації, забезпечують точне передавання авторського задуму й відповідне до нього сприйняття читачами. Дериваційні моделі

кольорономенів увиразнюють художні контексти, сприяють відтворенню всіх семантичних відтінків.

РОЗДІЛ 3. СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЬОРОНОМЕНІВ У ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

3.1. Кольороназви як компоненти стилістичних фігур

Ідіостиль українського письменника Олександра Олеся представляє кількісно велику лексико-семантичну групу ад'єктивів на позначення кольорів, які в мовній тканині його віршів набувають символіко-метафоризованих смислів. Надзвичайно насичена прикметниками-кольороназвами пейзажна лірика митця. Такі контексти сприймаються читачами яскравіше, чіткіше, виразніше. В уяві постає кольоровий образ природи: *Небо блакитне, зелена земля, Груші і яблуні білі...* [36, с. 113]. Такі прикметники, крім денотативного значення, містять ще й конотації, які збагачують художній текст, розширюють його стилістичну інтенцію.

Авторки підручника зі стилістики Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко та О. М. Мацько оперують терміном *художній колір*, або *кольористичний епітет* [36, с. 344]. Семантико-стилістичне навантаження такого мовного засобу значно розширюється за рахунок метафоризації, переосмислення глибинної суті назв кольорів, набуття тропеїчних функцій.

У пейзажах Олександра Олеся переважають такі кольори:

1) зелений: *Тут, на березі зеленім, Ллють ся пахоці чудові...* [36, с. 69]; *...Зелений гай ласкаво зашумить* [36, с. 57]; *...Чом же я не дуб зелений...* [36, с. 74]; *...Як ще листя зелене було...* [36, с. 85]; *...Скрізь сяєво зелене...* [36, с. 96]; *...Кидав я нудну роботу І в зелений степ тікав...* [36, с. 111]; *Не беріть із зеленого луку верби...* [36, с. 118]; *...І зелений сад шепоче...* [36, с. 203]; *Наче море в краях полудневих, Зеленіють зелені сади...* [36, с. 231]. Найчастіше прикметник корелює з іменниками на позначення певного локусу – *гай, степ, сад*; іноді – гіпонімічними найменуваннями (*берег, листя*);

1) рожевий: *...І стали рожевого ранку чекать...* [36, с. 53]; *Де ж тії ранки рожеві, привітні...* [36, с. 62]; *...Весна рожева прилетить* [36, с. 57];

...*Сонце цілує рожеву весну...* [36, с. 89]. Авторський мовосвіт асоціює рожевий колір із початком – дня, року абощо;

2) голубий/блакитний: *Дай мені руку – і в поле біжім, В степ голубий та широкий* [36, с. 56]; ... *Угледе світ, красу і простір голубий...* [36, с. 112]; *О, не дивуйсь, що ніч така блакитна...* [36, с. 64]; *Перший пролісок блакитний...* [36, с. 149]. У мовній тканині поезій Олександра Олеся епітети *голубий* і *блакитний* поєднуються як із конкретними (*степ, пролісок*), так і абстрактними іменниками;

3) срібний: найчастіше прикметник уживається в описах вечірньої пори: *Вечір в срібній млі розтанув...* [36, с. 67]; *Дихають тихо акації ніжні, Злегка колишуться в сутіні срібній* [36, с. 59]; ... *Ночі так прозора срібна мла...* [36, с. 64]; *Ніч навколо – срібне море!* [36, с. 101]. Цей ад'єктив поет використовує й у поєднанні з астральними образами, що підсилює відтінок загадковості, таємничості Всесвіту: *Мов келих срібного вина, Шумить під срібним небом море* [36, с. 235]; *Срібний місяць випливає...* [36, с. 67]; *Спитай вночі у срібних зір* [36, с. 153]. Срібний колір метафоризує опис зими: *Дивилося сонце на срібнії віти...* [36, с. 70]. Асоціативний словник творчості Олександра Олеся маркує срібний колір у зображенні водних просторів: ...*Хвиля срібная жила...* [36, с. 66]; *Глянь, як сяють срібні води...* [36, с. 102];

4) золотий: найчастіше цей колір є атрибутом опису сонця: ... *А на сході уже небо Червоніє від проміння, Блиску сонця золотого...* [36, с. 63]; *Вони летять на верхогір'я Прощатись з сонцем золотим...* [36, с. 97]; *Сміється сонце золоте...* [36, с. 123]; ...*Простягав би я галуззя До проміння золотого...* [36, с. 73]. Цей колір наявний також в описі неба: *Дві хмароньки плили кудись В убранні золотім...* [36, с. 61]. Кольороназва *золотий* символізується в контексті: ..*І в небі заклекоче Про вільний льот орлів, про ранок золотий* [36, с. 112].

Мовосвіт Олександра Олеся представляє бінарну опозицію *білий/чорний*. Білий колір асоціюється в поета з двома порами року – зимою та

весною. Зимові пейзажі автора наповнені образом снігу: *Кудись несподівано сонце зайшло, І білі пелюстки снігів полетіли...* [36, с. 85].

Білий колір наявний також в описах приходу весни – перехідного стану природи: *...І в струмки обертаються білі сніги...* [36, с. 81]. Найяскравіше білий колір представлено у весняних пейзажах: *Білі яблуні цвітуть...* [36, с. 101]; *Білий цвіт на деревах вишневих – Наче шум весняної води* [36, с. 231]; *Очі розкрила конвалія біла...* [36, с. 62]. Чорний колір менше представлений у поезіях Олександра Олеся. Найчастіше це метафоризований образ хмар: *Коли б був я вітром буйним, Я б розгонив чорні хмари...* [36, с. 63].

Чорний колір у віршах автора набуває переосмислення, уживаючись у загальних контекстах метафоризованого звучання. До того ж, кольорове наповнення увиразнює внутрішній світ ліричного героя, перегукується з його настроями та відчуттями. Так, чорний колір підсилює відчуття суму, відчаю, розпачу в контексті:

Не дивися в душу: труни там сумні...

В них надії, мрії, заміри мої...

Там, в могилах чорних, радощі кохання,

Всі його утіхи, всі його бажання [36, с. 82].

У мовній тканині поетичних творів представлено й сірий колір. Найчастіше атрибутив корелює з іменником *скелі*: *На сірій скелі мак цвіте...* [36, с. 95]; *...Об скелі сірі б'ється...* [36, с. 96]; *Ллється море, плеще в берег, Б'ється в сірі скелі...* [36, с. 116]. У поєднанні з іншими субстантивами прикметник метафоризується: *Ви в ірій линете від сірого туману...* [36, с. 78].

Авторський контекст представляє й відтінки кольорів, що сприяє урізноманітненню вербалізації пейзажів: *...В'януть трави смарагдові...* [36, с. 102]; *І де взялись ці хвилі сніжно-білі...* [36, с. 112]; *Ходім туди, де хвилями гуляє Зелено-срібна ковила* [36, с. 101].

Отже, ідіостиль Олександра Олеся в лексико-семантичній категорії кольору представляє передовсім назви першого порядку, які становлять ядро цієї категорії: *білий, зелений, рожевий, сірий, блакитний* тощо. Прикметники,

що передають відтінки основних кольорів, сприяють збагаченню спектральної бази мовної тканини віршів, мотивуючи додаткові стилістичні колорити. Пейзажі, створені митцем, набувають яскравих метафоризованих і символізованих смислів завдяки вживанню кольороназв, що забезпечує стилістичну інтенцію мовотворчості автора.

3.2. Стилiстичний колорит контекстiв iз номiнацiями на позначення кольорiв

У мовотворчості Олександра Олеся краса виявляє себе не лише як естетична категорія, що є іманентною ознакою будь-якого художнього тексту, а й як предмет художнього зображення, що зумовлює появу відповідних акцентів при змалюванні явищ дійсності. Художнім текстам Олександра Олеся притаманні глибокий ліризм і вплив народної пісні [40, с. 204]. Пейзажну лірику поет будує на поєднанні оспівування краси природи з яскравим змалюванням настроїв ліричного героя й майстерною стилізацією фольклорних джерел, із музичною мелодійністю. Гармонійним, красивим, сповненим веселого настрою постає навколишній світ у поезії «Все навколо зелені»:

*Все навколо зеленіє,
річка ллється і шумить...
Як тут всидіти у хаті,
коли все живе, цвіте,
скрізь дзвенять пташки крилаті,
сяє сонце золоте...
глянь, як весело в саду!* [36, с. 24].

Поетичне сприйняття світу, відчуття краси й переживання радості буття представлене дієсловами, що виражають динамізм життя, відтворюючи його у фарбах (*зеленіє, цвіте, сяє*), звуках (*ллється, шумить, дзвенять*). Космічні й

земні об'єкти, світ флори й фауни постають у конкретно-чуттєвих образах, створених засобами мови (*золоте сонце, річка, все зеленіє, пташки крилаті*). Поетичний світ природи митець наповнює світлом, теплом – а отже, красою, радістю, щастям, актуалізуючи асоціативні зв'язки *світло – краса – радість*: *Припекло, припекло, Ясно-щире золото розлило, розлило* («Веснянки») [36, с. 145]; *Будем звідси ми дивитись, Як земля радіє, Як горить і сяє сонце...* («Бджілка і зозуля») [36, с. 67]; *І сонце тепле і ласкаве Спинило погляд на землі. Літає радість, щастя світе, Дзвенять пташки в садах рясних, Сміються знову трави, квіти...* («Після грози») [36, с. 85]; *Виплигло і сонце – все – любов і ласка! Обняло всю землю сяйвом і теплом... І здавалось, щастя, чарівне, як казка, Має над землею райдужним крилом* («Рано-вранці») [36, с. 130].

Традиційні (красне, тепле) та індивідуально-авторські епітети (ласкаве), народнопоетичні у своїй основі метафори (*сонечко припекло; горить і сяє сонце*) й оригінальні метафори (*золото розлило; сонце ...спинило погляд; вплигло сонце; обняло всю землю сяйвом і теплом*) створюють персоніфікований образ сонця як основи добробуту, краси природного світу в пору розквіту – а звідси естетизованого відчуття щастя на лоні природи (асоціативна паралель *світло – тепло – врожай – достаток – радість – щастя*). Краса степу навесні надихнула поета на створення неповторного образу:

*Степ весною – наче килим,
Сонце кидає нитки,
Вишиває візерунки,
То розводи, то квітки* («Степ») [36, с. 72].

Промені асоціюються з нитками, а сонце – із дієвою істотою, яка вишиває візерунки на килимі природи. Краса степу-килиму – у різнобарв'ї квітів та їх кольоровому поєднанні (розводи). Дієслівні метафори (*сонце кидає нитки, вишиває візерунки*) і порівняння (*степ весною – наче килим*) є індивідуально-авторськими. Експлікаторами поетичного образу ночі, краси вечірніх і нічних пейзажів постають поетизми-космоніми *місяць, зорі (зірки)*,

кольоративи *срібний (сріблястий), синій, блакитний*. Сема «блиск» є основою асоціативного зближення понять, виступає в безпосередньому зв'язку із зображенням нічного пейзажу, естетикою ночі в позитивній оцінці:

Ліворуч – місяць лє проміння,

І на воді горить каміння...

Ліворуч – місяць іскри лє,

Мов в небі золото кує («Заходить сонце») [36, с. 169];

Майова ніч... Як в синім морі,

В блакитній сутіні земля.

Палає місяць, сяють зорі («Майова ніч») [36, с. 26];

Брильянти-зорі засвітились,

Згоріли в полум'ї зірки... («Водяничок») [36, с. 292];

Свічками безліч зір тремтить,

Лампада-місяць світить («Водяничок») [36, с. 305];

Де ж тії ночі сріблясто-блакитні («Конвалія») [36, с. 108];

Дихають тихо акації ніжні,

Злегка колишуться в сутіні срібній («Літньої ночі») [36, с. 114];

Осріблені місяцем гори блищать... («В Криму») [36, с. 123].

Іменники *проміння, золото, іскри, брильянти, полум'я, свічки, лампада*, дієслова *горить, палає, сяють, засвітились, згоріли, світить* указують на асоціативний зв'язок понять *вогонь – світло – краса* завдяки таким компонентам у їх семантичному складі, як *світло, блиск*. Оригінальні метафоричні образи (*брильянти-зорі, лампада-місяць*), дієслівні метафори (*горить каміння; палає місяць; сяють зорі; брильянти-зорі засвітились; згоріли в полум'ї зірки; лампада-місяць світить*), порівняння (*місяць іскри лє, мов в небі золото кує; як в синім морі, в блакитній сутіні земля; свічками безліч зір тремтить*) відображають красу світу в поетичній єдності космічного й земного, створюють високий рівень зображувальності.

Поезія Олександра Олеся «Жита з волошками...» звучить як гімн красі природи, утіленій автором у музиці слів:

*Жита з волошками, і луки, і гаї,
 І всі розкоші весняні,
 Всю вроду, всю красу безкраю,
 Як втілити її – не знаю.
 В слова, в пісні мої.
 Де взяти кольорів стобарвних і живих
 Для трав і квітів весняних,
 Де взять мелодій, слов і згуків
 Для всіх пісень гаїв і луків
 І шуму хвиль річних?!
 Ах, знаю де! Я в казку дивную свою
 Усю фантазію ввіллю,
 Зроблю усе живим, чудовним,
 /Таємності, розкошів повним, –
 І в казці дійсність відіб'ю [36, с. 119].*

Краса для поета – це безкраї природні ландшафти (луки, гаї), світ флори (трав і квітів весняних) в усьому його різнобарв'ї (кольорів стобарвних, живих) та різноголосі (всіх пісень гаїв і луків, шуму хвиль річних). Лише фантазія митця може відтворити у словах (казці дивній) прекрасний світ – живий, чудовий, таємний, повний розкошів. Семантика виділених слів визначає їх позитивну естетичну оцінність, що дало змогу авторові емоційно виразити своє відчуття, переживання краси світу. У віршах Олександра Олеся цікавим і різноманітним постає світ фауни (поезії «Білі гуси летять над лугами», «Ластівка», «Курочка й лисичка», «Снігурі», «Біга зайчик-скакунець...», «Бджілка і зозуля»). Позитивне сприйняття образів звірів і птахів забезпечують демінутиви, які автор використовує в назвах своїх персонажів. Окремі образи представників фауни метафоризовані й естетично марковані:

*Білі гуси летять над лугами,
 в синім небі біліють снігами,*

в синім небі хмарками зникають...

Білі гуси на озеро впали...

Розцвіли, як купави великі...

(«Білі гуси летять над лугами») [36, с. 32].

Асоціативний зв'язок *білі гуси – білий сніг – білі хмари – білі купави* ґрунтується, перш за все, на спільності колірної ознаки реалій. Естетичне сприйняття образів зумовлене позитивною конотацією кольоратива *білий*. Асоціативні зв'язки *білий – чистий – світлий – красивий* зумовлюють естетичне навантаження кольоратива *білий* у поетичному контексті. Часто в художньому тексті естетизація позначуваного відбувається на основі колірної характеристики фітоніма, маркованого стійким асоціативним зв'язком із поняттям краси (*снігур – квітка маку – краса*):

Ось вони на сніг упали

І розквітли, як квітки...

На городах мак рожевий

так завітчує квітки («Снігурі») [36, с. 43].

В основі наведеного метафоричного перенесення – ознака за кольором: одне із символічних значень кольоративу *червоний (рожевий)* – «краса». Слова *квіти, розквітли, завітчує*, маючи спільну сему 'цвіт', виступають мовними експлікаторами краси. Із щирою любов'ю виписані поетом образи дітей. Неповторну ніжність, зворушливість надають їм суфікси зменшеності й пестливості. Увиразнюють, естетично маркують словесні портрети дітей епітети-кольоративи («У нашого хлоп'ятонька»):

У нашого хлоп'ятонька

блакитні оченятонька,

волоссячко м'якесеньке,

а личенько білесеньке [36, с. 25].

Змальовуючи красу людської душі в поетичних творах для дітей, Олександр Олесь послуговується такими самими художніми засобами, як і при зображенні краси світу:

*І зберіг я тільки, ненечко,
Скарб один, що ти дала
Золоте, як зірка сердечко...
Виглядай мене в віконечко:
Незабаром я прийду.*

Принесу я серце-сонечко... («Швидко, швидко ми побачимось...») [36, с. 165].

Слово *серце*, ужите в символічному значенні «осередок почуттів, переживань, настрою людини», називає абстрактне поняття, що в художньому тексті зазнає метафоричного переосмислення. Порівняння серця із золотою зіркою, метафоричний образ серця-сонця вказують на позитивні внутрішні риси людини. В основі асоціативного зближення понять *серце-сонце* лежить сема «випромінювання тепла» (тепло в етичному розумінні – добро). Усталена метафора *золоте серце* ґрунтується на аксіологічній характеристиці позначуваного за семою «цінність».

У поезіях Олександра Олеся важливе місце належить звуковим образам, що допомагають відтворити красу світу в її гармонійній цілісності. У звичайних звуках природи (гудінні комах, щебетанні птахів, шумі вітру, води, степу, шелесті дерев) поет відчуває красу буття, переживання якої викликає позитивні емоції:

*А там в садочках – сонце, співи...
джмелі і бджілки загули...
(«Весна, весна! радійте, дітки...»)* [36, с. 52];

*Будем слухати з тобою,
Як степи співають,
Як шумлять широкі ріки,
Як вітри гуляють («Бджілка і зозуля»)* [36, с. 67];

*Шумів травою степ шовковий,
Сміявся день, пісні лились...
Весь божий світ сміявсь, радів... («Серед степу»)* [36, с. 103];

Річки ясні жемчужились,
 шуміли і плили, («Чарівний край») [36, с. 104];
 Літає радість, щастя світить,
 Дзвенять пташки в садах рясних,
 Сміються знову трави, квіти... («Після грози») [36, с. 110];
 ...Їм кедри і сосни казки шелестять,
 І дивні пісні їм співають вітри... («В Криму») [36, с. 123];
 ...На вулиці струмені
 Воркотять, воркотять... («Веснянки») [36, с. 145];
 Все радіє, живе і співа навкруги,
 І в струмки обертаються білі сніги,
 І туркочуть, як голуби сиві...
 Я стояв і дививсь, і здавалось мені,
 Що кричать журавлі десь в блакиті,
 Що несуть вони нам і любов, і пісні,
 І тепло, і розкоші, і квіти («Довго хмарами небо покрите було...»)
 [36, с. 118];
 ...Бризуло небо піснями весняними:
 О, це весна вже прийшла!... Пчілка дзвеніла... («Бризкало сонце дощами
 вогняними...») [36, с. 188];
 В країнах теплих дике море
 До вас співає і говоре... («В країнах теплих, полудневих») [36, с. 189].

Персоніфікація природних об'єктів експлікована оригінальними дієслівними метафорами (*степи співають; кедри і сосни казки шелестять; дивні пісні їм співають вітри; море до вас співає і говоре*). Позитивно марковані іменники (*пісні, співи*), дієслово (*співають*) репрезентують асоціативний зв'язок понять *мистецтво – краса*. Пташине різноголосся представлене узуальними й оказіональними образами:
 ... скрізь дзвенять пташки крилаті... («Все навколо зеленіє») [36, с. 24];
 Лунає пісня солов'я... («Майова ніч») [36, с. 26];

...там соловей, як дзвіночок...

(«Курочка й лисичка») [36, с. 34]; Там шпак доспіває пісні,
Всю душу виливає... («Ліс восени») [36, с. 70]; ...Десь чути чайки ніжний
плач... («Ранок на ставку») [36, с. 76]; Малесенька ластівка зранку мені
Співає-щебече пісні весняні («Ластівка») [36, с. 177];

*В небі жайворонки в'ються,
Заливаються, сміються,
Грають, дзвонять цілий день,
І щебечуть, і співають,
І з весною світ вітають*

Дзвоном радісних пісень («З поеми «Щороку»») [36, с. 209]; Соловей,
стуливши очі, В келих ночі срібло точе... («З поеми «Щороку»») [36, с. 213].
Метафоризація образів птахів сприяє пробудженню в дитячій уяві думки про
єдність людини й усього суцього, формуванню людяності, доброти, почуття
прекрасного.

У контексті художніх творів Олександра Олеся часто вживаним є
прикметник *срібний*. Ця лексема на позначення кольору часто набуває
переосмисленого значення та виконує функцію епітета, увиразнюючи мовну
картину світу поета. Так, срібними в ідіостилі українського письменника
постають:

а) хвилі:

*Там, де верби хиллять віти,
Там, де лози струнко гнуться,
Там, на озері розкішнім,
Хвиля срібная жила [36, с. 66].*

Образ хвиль є одним із ключових у пейзажній ліриці Олександра Олеся.
Автор його персоніфікує, на що вказує відповідне дієслово. У цілому контекст
є стилістично позитивно забарвленим, адже поет створює яскраву пейзажну
замальовку спокійним, урівноваженим тоном, добром позитивно маркованої

лексики. Колорит замилювання наявний також і в персоніфікованому описі хвилі:

*Вранці кучерями гралась,
В чисте озеро дивилась
І у затишку під листям
Колихалась на йому [36, с. 67].*

Відтінок спокою, умиротворення підкреслено лексемами *затишок, чистий, гралась, колихалась*.

Поет майстерно зобразив зміну доби:

*Гасне день, злітає вечір,
Вечір озеро цілує,
Кута землю в темні шати
І тумани розстила [36, с. 67].*

В описі наступної частини доби автор також використав прикметник на позначення кольору – *темний*, що є маркером вечірньої пори. Плавний перехід до ночі підкреслено описом місяця, у характеристиці якого також наявний прикметник на позначення кольору – *срібний*:

*Срібний місяць випливає,
Місяць озеро цілує,
Хвилю променем лоскоче,
Щоб розбуркати від сну [36, с. 67].*

Ад'єктив *срібний* є стрижневим у пейзажній замальовці, представленій у вірші «Хвиля». Так, зображення переходу від вечора до ночі здійснено також за допомогою цього прикметника:

*Вечір в срібній млі розтанув,
Ніч спустилася на землю,
Розлилася понад нею
І взяла в обійми крил [36, с. 67].*

Прикметник *срібний* корелює з іменником *срібло*, а також іншими субстантивами, у семантиці яких міститься колірна ознака:

*Хвиля коси розпускає,
Убирається в каміння,
В перли, яхонти, топази,
В срібло, золото, смарагд [36, с. 67].*

У поезії «Хвиля» центральним є образ саме срібної хвилі, що підкреслено, зокрема, у вокативі, який передає позитивне забарвлення, що виражається в доброзичливому ставленні, оскільки корелює з прикметником *люба* в іншому звертанні:

*Стогне ясень: «Срібна хвиле!»
Стогне ясень: «Люба хвиле,
Глянь на мене, молодого,
Як з кохання в'яну я...
Як мій лист зелений жовкне,
Темні кучері січуться.
Скільки сліз в очах у мене,
Скільки смутку на душі!» [36, с. 68];
Гнутья лози, шепчуть: «Люба!
Покохай нас, срібна хвиле:
Ми вродливі і гнучкі.
Як найкращую перлину
Береже глибоке море,
Так, схилившись над тобою,
Берегтимем ми тебе.
Вранці ми не пустим промінь,
Щоб тебе він не розбуркав,
Не розвіяв мрій рожевих,
Спокій твій не зворушив» [36, с. 68].*

Мотив смутку підкреслюють дієслова, якими насичений контекст:

*Ясень мліє, ясень сяє,
Ясень віти простягає,*

Щоб обняти срібну хвилю

І про смуток розказать [36, с. 68].

У поезії «Хвиля» Олександр Олесь використовує контраст: відчуття смутку й суму контрастує зі сміхом, жартами, глузуванням:

Стогне ясен над водою,

Стогнуть лози, гублять сльози,

В'януть квіти, плаче вітер,

Хвиля ж знов жартує з кимсь [36, с. 68].

Прикметник на позначення кольору *срібний* є маркером опису зимової пори року. Так, у вірші «Зимою» домінує срібний колір, семантично виражений прикметником та іменником:

Дивилося сонце на срібнії віти,

Всміхалося їм, і вони не змогли

Усмішки блискучого сонця стерпіти

І танути в млості якійсь почали...

І срібло розтало... і бачили віти,

Як капали сльози по одній із них,

Як сонце сміялось і сяло в блакиті...

О сонце! Нащо ти всміхалось до їх?! [36, с. 70].

Атрибутив *срібний* у мовосвіті Олександра Олеся має позитивно марковану конотацію. Зокрема, її підкреслено в контексті:

Вмирав нарцис з журби, з кохання,

Вмирав... і чув самотній він

Чийсь слова, чийсь зітхання

І поцілунків срібний дзвін... [36, с. 83].

Незважаючи на те, що контекст у цілому позначений відтінком суму, жалю, семантичне поле навколо іменника *кохання* забезпечує позитивне сприйняття художнього твору. Це відчуття посилюють іменники *кохання*, *поцілунки*, *дзвін*. Крім того, саме ці позитивно марковані лексеми підсилюють відчуття нерозділеного кохання та загострюють світ почуттів ліричного героя.

Цю тенденцію простежуємо й у поезії «Поглянь у душу...». Відчуття відчаю й розпачу посилюють слова *труна, розбита*. Прийом контрасту забезпечується вживанням лексем *любов, весняні квіти, парча*. Прикметник *срібний* позитивно маркує контекст і сприяє посиленню контрасту:

*Поглянь у душу: там, в труні,
Лежить любов моя розбита,
Парчею срібною покрита
І вбрана в квіти весняні [36, с. 84].*

Показово, що індивідуально-авторський контекст містить поєднання прикметників *срібний* і *золотий* або іменників *срібло* й *золото*. Цю особливість Олесевої манери письма помічаємо у вірші «Твої очі – тихий вечір...»:

*Твої очі – тихий вечір,
Що спускається безгучно,
Несучи на землю спокій
А своїх сріблястих крилах.
Твої очі – сизі хмари,
Крізь які у день похмурий
Пробивається проміння
Твого серця золотого.
Твої очі – срібна річка
З таємничим царством казок...
Їх розказують нечутно
Золотим рибкам русалки [36, с. 91].*

У цій портретній характеристиці синонімічним до прикметника *срібний* є атрибутив *сизий*. Ці слова набувають функції контекстуальним синонімів. У вірші кольороназви сприяють створенню портрета ліричної героїні.

Цікавим авторським прийомом є стилістично виправдана тавтологія, побудована на повторенні прикметника *срібний*. Цей мовний засіб посилює сприйняття художнього контексту зі стилістичною метою – зобразити

красивий і спокійний пейзаж, який контрастує зі світом душевних переживань ліричного героя через нерозділене кохання:

*Полилась по срібній ночі
Срібна пісня солов'я...
Защеміла, заболіла
Вся душа моя
Ой нащо ти, пісне, ллєшся
В звуках чарівних,
Нащо мрії викликаєш
Із могил сумних?.. [36, с. 94].*

Атрибутив на позначення кольору срібний набуває переносного значення в мовосвіті Олександра Олеся. Так, метафоризованою є конструкція, утворена поєднанням цього прикметника з іменником мрії:

*Ах, скільки струн в душі дзвенить!
Ах, скільки срібних мрій літає! [36, с. 53].*

Семантика кольороназви *срібний* набуває ще одного відтінку – таємничості, загадковості, казковості. Ця сема яскраво помітна у вірші «Ти днем була...». Вірш починається з традиційного для автора прийому контрастивного опису:

*Ти днем була... Як день, ясна і мила,
І думав я: «О, вічно грій, світи...»
Аж враз ти коси розпустила, –
І стала нагло ніччю ти [36, с. 605].*

В описі дні поет також використовує слово-світлозамінник *ясний*.

Наступна строфа занурює читача і у світ казки, таємниці, дива:

*І диво: все навколо іншим стало,
Зелений гай зацвів і зашумів,
В гаю щось ніжно заспівало,
Квітчастий степ зазеленів [36, с. 606].*

У зображенні пейзажу активну роль відіграють кольороназви з перевагою зеленого кольору. Традиційно цей колір асоціюється з пробудженням, розквітом, весною, тому й корелює прикметник із дієсловами *зацвів, зашумів, заспівало*, а також із спільнокореневим дієсловом *зазеленів*. Цікавим маркером колірної характеристики в контексті є прикметник *квітчастий*.

Стилістичний колорит казковості, загадковості, небуденності виразно звучить у третій строфі поезії:

Не знаю, що сталося зо мною...

Ось стіни... рідна ти... о ні! о ні!

Дивись: над озером, над срібною водою

Сидить русалка у півсні [36, с. 606].

Відтінок чогось незвичайного, очікування дива й казки посилює також іменник *срібло*. Це яскраво демонструє такий контекст:

Сонце погасне, і ні прилетить

З чарами, сріблом, красою,

Пісня кохання в гаю задзвенить

Нас зачарує собою... [36, с. 56].

Отже, кольорономен *срібний* містить позитивно марковане забарвлення в ідіолекті Олександра Олеся. Прикметник і спільнокореневий іменник *срібло* забезпечують стилістичний колорит спокою, краси, таємничості, казковості. Часто ця властивість ад'єктива-кольороназви сприяє протиставленню описуваного внутрішньому світу ліричного героя.

Виразного стилістичного забарвлення в мовосвіті українського письменника набуває прикметник *золотий*. Ця лексема виконує функцію епітета й поєднується з різними іменниками.

Цей кольорономен може бути синонімічним до кольороназви *срібний*, зокрема в поєднанні з іменником *мрії*. Так, до цього субстантива автор уживає обидва прикметники. Атрибутив *золотий* посилює, на нашу думку, відчуття неповторності, таємничості, бажання, молодості. Слово вживається в

позитивно маркованому контексті, що помітно із тих слів, які створюють художній контекст:

*Хай вона легко на крилах несеться,
Поки життя не приборкало їх...
Поки ще з неба їй сонце сміється,
Поки в ній серце і чує, і б'ється,
Повне кохання і мрій золотих [36, с. 66].*

Метафоричний контекст із прикметником *золотий* та іменником *сон* створює відчуття затишку, спокою, впевненості, захисту, розміреності:

*Ти в ліжку ще. На крилах золотих
Тебе ще сон ясний колише
І носе десь в просторах світових,
В країнах див, утіх і тиші [36, с. 91].*

В ідіолекті Олександра Олеся прикметник *золотий* корелює з іменником *сонце*. З одного боку, це підсилення портретної характеристики цього явища природи через подібність до жовтого кольору. З іншого боку, це метафоризована сполука, яка сприяє увиразненню та підкресленню позитивно забарвленого контексту. Ця стилістична настанова особливо помітна у вірші, де образ природи перегукується з описом зовнішності ліричної героїні:

*Ти з'являєшся, як ранок...
Там, на заході, ще ніч,
А на сході уже небо
Червоніє від проміння,
Блиску сонця золотого... [36, с. 63].*

У художньому контексті кольорономен підсилює сему 'життєдайність', тобто набуває підтекстного звучання, адже вживання дієслова *червоніє* виражає пряму дію через ознаку. Підсилюється цей колорит і вживанням іменника *блиск*, до якого в наступній строфі автор наводить прикметник-світлозамінник:

Ти ідеши, як день блискучий...

*Все радіє навкруги,
 Все втилось очима в сонце,
 Все співає йому гімни,
 Простяга до його руки... [36, с. 63].*

У третій строфі цієї поезії автор повертається до свого улюбленого прийому – контрасту. Протиставлення підсилюється вживанням антонімів *день – ніч*. Цю функцію посилює кольорономен *чорний*, який асоціативно пов'язаний із другим іменником:

*Ти проходиш... ніби вечір...
 Там, на заході, ще день,
 Там ще небо в барвах грає,
 А на сході вже, як демон,
 Чорна ніч розкрила крила... [36, с. 63].*

Сема на позначення життєдайності, відтворення, повернення наявна в кольороназві у вірші, що набуває оптимістичного звучання:

*Не журись, коханий друже,
 Що стає усе темніш, –
 Пронесуться бурі дужі
 І розвіють темну ніч.
 Забринять дощі веселі,
 Гляне сонце золоте,
 І на зраненій пустелі
 Сон твій мрійний процвіте [36, с. 605].*

У цій поезії пейзажна замальовка тісно переплетена з описом внутрішнього світу ліричного героя. Автор вдається до паралелізму. Пробудження в природі асоціюється з реалізацією задумів, із здійсненням мрій.

Прикметник-кольорономен *золотий* набуває метафоричного звучання й у поєднанні з іменниками *вогонь, іскри*. По-перше, цей колір асоціативно пов'язаний із вогнем, полум'ям, по-друге, атрибутив забезпечує функцію

підсилення тієї дії, яка зумовлюється вогнем, тобто спонукає до активної діяльності. Ця стилістична мета яскраво помітна в поезії:

*Хтось ударив без жалю по серці моїм, –
І забилося серце в вогні золотім...
І посипались іскри ясні,
І в дзвінкі обернулись пісні [36, с. 55].*

З контексту бачимо, що неприємна дія зумовила позитивний ефект. Таке протиставлення досягається вживанням слів *ударив, без жалю, по серці* та *ясні іскри, дзвінкі пісні*.

Образ золотих іскор простежуємо й у другій строфі:

*Йшли літа... і самотність з літами росла,
І круг мене все більше темнішала мла...
І в знесиллі вмирили в тій млі
Ясно-злотнії іскри мої [36, с. 55].*

У другій строфі переважає сумний настрій, пов'язаний із зображенням відчуття самотності. Але яскраво постає художня деталь – ясно-злотнії іскри, яка стане однією із центральних у фінальній строфі вірша:

*Погасало з літами і серце сумне...
Та прийшла ти і вдарила в серце мене, –
І летіли знов іскри ясні,
І в дзвінкі обертались пісні [36, с. 55].*

В ідіолекті Олександра Олеся кольорономени часто виконують функцію протиставлення. У художніх контекстах вони посилюють колірну ознаку, яка контрастує з описом, наприклад:

*Коли б був я вітром буйним,
Я б розгонив чорні хмари,
Щоб від хмар не слались тіні,
Щоб сміялось завжди сонце [36, с. 73].*

Так, образ чорних хмар протиставлено сонцю, яке сміється. Негативна характеристика поєднується з позитивно забарвленою, що сприяє повнішому відтворенню авторського задуму.

Таку ж функцію протиставлення забезпечує й кольорономен *сірий*:

*Ви в ірій линете від сірого туману,
Від сірих днів, від суму і нудьги
На срібло чистеє спокійного лиману,
На тишині береги [36, с. 78].*

Прикметник *сірий* у вірші «Лебединій зграї» уособлює буденність, щоденні обов'язки, примус, які є ознаками світу людини, хоч автор зображує світ птахів. Отже, письменник вдало застосовує прийом паралелізму, аби увиразнити власну думку.

Атрибутив *сірий* часто є елементом мовної характеристики природи, зокрема корелюючи з іменником скелі. Вибір саме цього кольору, на нашу думку, сприяє загальній тональності тихого суму, властивій Олесевій творчості. Так, прикметник наявний в описі природи:

*На сірій скелі мак цвіте,
І вітер злий його гойдає,
І пил на цвіт його мете,
І лист без жалю обриває [36, с. 95].*

Негативного забарвлення в цьому контексті надають також мовні одиниці *злий вітер, мете пил, без жалю обриває*. У другій строфі автор вдається до паралелізму, оскільки в ній ключовий постає образ ліричної героїні:

*Бліда, і ніжна, і сумна,
Серед людей ти, як в пустелі,
І ти на цілий світ одна,
І ти, як мак, на сірій скелі [36, с. 95].*

Одним із ключових зорових образів у цій поезії є словообраз *мак*. У його семантиці також закладена колірна сема. Ця квітка асоціюється з яскраво-

червоним кольором Отож, поет уміло подає на контрасті сірий і червоний кольори, які взаємно підсилюють зображення.

Узагалі в поезії Олександра Олеся сірий колір асоціюється з камінням, скелями. На це є пряма вказівка в контексті:

*І хмари тихо полетіли...
І сльози сріблились на них...
І, ніби сльози, з скель німих
Каміння, котячись, сіріли... [36, с. 95].*

Дієслово *сірити*, у семантиці якого закладена колірна ознака, допомагає висловити ознаку за дією та сприяє створенню динамічності зображуваного. Узагалі мовосвіт Олександра Олеся насичений такими дієсловами. Приклади в контекстах:

*Світає... ніч поволі тане,
Чорніє ліс, сіріє поле.
І скоро красне сонце встане!.. [36, с. 118];
Глянув, – чорніють, сіріють усюди
Ворони, змії та з каменю скелі [36, с. 62];
Душа моя – дно безджерельне й сухе,
Де тільки сіріє каміння важке... [36, с. 62];
В проваллі темнім, десь на дні
Сосна чорніє на граніті... [36, с. 123];
Вона ж, самотня і смутна,
В яру чорніє на граніті, –
Ніхто з живих її не зна,
Не зна й вона нікого в світі... [36, с. 123];
Ти з'являєшся, як ранок...
Там, на заході, ще ніч,
А на сході уже небо
Червоніє від проміння,
Блиску сонця золотого... [36, с. 63];*

*Як мій лист зелений жовкне,
Темні кучері січуться [36, с. 68].*

У мовосвіті Олександра Олеся вживаються іменники, у семантиці яких актуалізується колірна сема. Наприклад, іменник *кров* асоціюється з червоним кольором. Такого самого колірною звучання набуває й іменник *квіти* в одному художньому контексті:

*На землю капає гаряча кров...
І в'ється над землею.
Хтось вже сміється над душею,
Комусь потрібна кров моя,
Хтось ворог мій...
З моєї крові сходе [цвіт],
З моєї крові сходять квіти,
Цвітуть, [пахнуть]... О Боже мій,
Квіткам потрібна кров моя.
Який кривавий я...
В сльозах ридає моє серце,
Як вітер плаче.
Хтось прислухався до плачу,
По полю хтось квітки зриває
І з них вінок мені плете
На чоло зрошене, криваве [36, с. 739].*

Отже, стилістичний аспект кольоративів у поезії Олександра Олеся відображається в різноманітності застосування епітетів, виражених прикметниками, епітетів-комполітів, що реалізуються в хроматичній кольоролексії. У мовосвіті Олександра Олеся кольорономени беруть участь у створенні влучних художніх мікрообразів, постають виразними художніми деталями. Виконуючи тропеїчні функції, лексеми на позначення кольорів увиразнюють художній контекст, сприяють якнайточнішому відтворенню

авторського задуму, допомагають створити яскраву й незабутню картинку в уяві читачів.

ВИСНОВКИ

У сучасній українській мові система кольоропозначень є розвиненою лексико-семантичною групою для колірної характеристики предметів та явищ дійсності та здійснюється через розгалужену систему. Кольоропозначення – це відкрита система, яка характеризується історичною стійкістю, різноманітністю словотвірних моделей, має містку семантичну структуру, зумовлену, з одного боку, багатством хроматичної гама об'єктивної дійсності, з іншого – соціокультурною сутністю кольору, що втілюється в його експресивній, асоціативній та символічній значущості.

Семантика кольоропозначень пройшла тривалий шлях розвитку від позначення ознак, що належать конкретним предметам, до закріплення в поняттєвих характеристиках оцінних переносних значень. Прикметники-колоративи відображають асоціативні зв'язки, що поєднують колір з іншими ознаками об'єктів матеріального світу. Окремі назви кольорів розвинули цілий ланцюг конотацій, інші – моносемантичні, бо обмежуються лише позначенням кольору, що зводиться до номінативної функції. Результатом семантичного розвитку колоративів стало співіснування їхніх прямих, переносних та символічних значень на різних етапах розвитку мови.

У художньому мовленні кольорономени виконують не тільки номінативну, а й естетичну функцію. Хоча образне значення не може вважатися компонентом семантичної структури слова, однак його виникнення змінює семантику слова, створює конотацію, визначаючи прагматичну частину лексичного значення. Кольорова гама синхронізує національно-культурні погляди, а тому кольорономени можуть набувати символічного значення в етнокультурній системі. Окремі кольори асоціативно апелюють до різних концептів об'єктивної дійсності, збагачуючи цим метасемантику лексичної системи української мови.

У сфері вивчення кольоролексики усталеними є погляди про поділ кольоронайменувань на дві групи: хроматичні, утворені синтезом трьох

основних кольорів: жовтого, синього й червоного, та ахроматичні: чорний, білий, сірий.

Семантичне поле кольоронайменувань є досить широким в ідіолекті Олександра Олеся. Прямі значення передусім виступають в описах рослин, тварин, назв предметів та явищ природи. Переносні значення найчастіше стосуються ментальних і просторових понять, темпоральних і емоційних ознак. У проаналізованих поезіях найчастотнішим є функціонування слів на позначення білого, чорного, жовтого та червоного кольорів. Ці основні кольори є маркерами понять та явищ навколишньої дійсності, увиразнюючи художній контекст.

У поетичному доробку митця основна група, яка відображає кольороназви, представлена епітетами, що виражені прикметниками, природна здатність яких до сполучуваності з іменниками творить найбільшу групу. Завдяки образності й широким можливостям інтерпретування епітети передають різноманітний і багатий авторський художній світ, сприяють формуванню стійких образів в уяві читачів.

Лексичне значення передбачає, що слова на позначення кольору є більш характерними для образних епітетів.

Серед слів кольористичної семантики в поезіях Олександра Олеся можна виділити такі групи лексем:

- а) слова, що є прямими назвами кольорів, тобто з описовим значенням кольору;
- б) слова-світлозамінники, які конкретизують основне кольорове значення;
- в) слова, що у своїй предметній семантиці мають сему кольору.

Частіше колір живе в образі, у тропі, що формується не лише об'єктивністю сприймання, залежить від художньої мети, суб'єктивних уподобань автора, від індивідуального осмислення кольорів. Так виникає художній колір, тобто кольористичний епітет.

У творах Олександра Олеся одним із найяскравіших словесно-зображальних та ідейно-виражальних засобів є колір. На кольоративні комбінації спирається вибудована автором картина світу.

У семантиці назв чорного кольору, які досить часто вживаються в поетичному мовленні Олександра Олеся, відбиті архетипні значення барви, яка сама по собі є одним із найдавніших міфів. Чорноті письменник відводить негативно-оцінну роль. Чорний асоціюється зі смертю, присутній у фольклорних образах чорного крука, чорного ворона, чорних змій, які традиційно вважаються провісниками лиха. Перенесення чорного кольору на іншocolірні реалії створює напруженість Олесевого вірша (чорна кров, чорні уста).

Розглядаючи морфологічні особливості кольорономенів у поетичних творах Олександра Олеся, зазначимо, що в ролі предиката якості в поезії Олександра Олеся найширше вживаються прикметники, що визначають лексико-семантичні групи, які належить до похідних одиниць, утворених за допомогою різних префіксів, суфіксів від іменників, дієслів, прикметників.

Морфологічною особливістю лексичної мікросистеми кольорономенів є функціонування в ролі прикметників (найчастіше), дієслів і прислівників. Творються кольороназви за традиційними моделями української дериватології. Дієслова-кольоронайменування яскраво передають ознаку за дією. Прислівники-колоративи поглиблюють ознаку різних предметів концептуальної картини світу.

Вони виражають ознаку не безпосередньо, а через властивість іншого, якісно осмисленого поняття.

У позиції предиката якості в поезії Олександра Олеся також широко використані якісні прикметники на позначення кольорової ознаки предмета. Вона може конкретизуватися один колір, два кольори або відтінок кольору. Прикметники, які означають один колір, становлять більшість. До них належать якісні прикметники, що передають сім кольорів спектру, інші

природні кольори (білий, сивий), а також численні похідні назви кольорів, що утворилися на основі відносних прикметників (абрикосовий, рожевий).

Отже, лексична мікросистема кольороназв у поезії Олександра Олеся є невід'ємним складником авторського мовосвіту, що має свої семантичні, морфологічні та стилістичні особливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабій І. М. Мовні засоби і способи вираження кольору у сучасній українській мові. *Наукові записки ТДПУ. Серія: Мовознавство*. 2003. Вип. 2 (10). С. 82–85.
2. Бабій І. М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові. Київ, 1997. 21 с.
3. Беденко Т. П. Структура і поетичні функції атрибутивних словосполучень у поезіях шістдесятників. Харків, 1999. 20 с.
4. Биби́к С. П., Єрмоленко С. Я., Пустовіт Л. О. Словник епітетів української мови. К.: Довіра, 1988. 431 с.
5. Білодід К. Сучасна українська літературна мова. Київ: Наукова думка, 1969. 583 с.
6. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Перун, 2005. 1728 с.
7. Венкель Т. В. Синтагматичні, парадигматичні та епідигматичні характеристики прикметників на позначення кольору в англійській мові. Львів, 2004. 20 с.
8. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ: Наукова думка, 1992. 222с.
9. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення. Київ: Наукова думка, 1982. 220 с.
10. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. К.: Наукова думка, 1988. 256с.
11. Горобець В. Й. З історії назв кольорів в українській мові. Культура слова. 1977. Вип. 12. С. 56–65.
12. Гримашевич Г. І. Семантика кольорів у творчості Валерія Шевчука. *Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2004. Вип. 12. С. 147–156.

13. Грищенко А. П. Сучасна українська літературна мова. Київ: Вища школа, 1997. 493 с.
14. Давиденко К. О. Кольороназви в індивідуально-авторській картині світу Максиміліана Волошина. Сімферополь. 2007. 20 с.
15. Дзівак О. М. З історії назв кольорів // *Українська мова і література в школі*. 1973. № 9. С. 81–84.
16. Дзівак О. М. Про систему назв кольорів у сучасній українській літературній мові. *Українське мовознавство*. 1975. Вип. 3. С. 25–31.
17. Дятчук В. В. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови. Київ: Наукова думка, 1983. 156 с.
18. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
19. Закович М. М. Культурологія: українська та зарубіжна культура. Київ: Знання, 2004. 567 с.
20. Золотницький М. Ф. Квіти в легендах і переказах. Київ: Довіра, 1992. 207 с.
21. Іваненко С. В. Одиничне та особливе в лексико-семантичних групах на позначення кольору в сучасній російській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02. «Російська мова». Дніпропетровськ, 2001. 20 с.
22. Іншаков А. Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві. *Філологічні студії*. Кривий Ріг, 2013. С. 188–195.
23. Ковальова Т. В. Трансформація фольклорних колірних образів в українській поезії поч. ХХ ст. // *Лінгвістичні дослідження: Науковий вісник*. Харків: Харківський державний педагогічний університет імені Г. Сковороди. – Вип. 3., 1997. С. 62–69.
24. Ковальова Т. В. Колір як засіб вираження індивідуального стилю письменника. *Тенденції розвитку української літератури та літературної критики нових часів: Тези доповідей та повідомлень міжвузівської науково-теоретичної конференції 15–16 травня 1996 року*. Харків: Харківський державний університет, 1996. С. 76–77.

25. Ковальова Т. В. Лексико-семантичні поля кольоративів в українській поезії початку ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філ. наук : спец. 10.02.01. «Українська мова». Харків, 1999. 19 с.
26. Ковальова Т. В. Лексико-семантичні поля кольоративів в українській поезії початку ХХ століття. Харків, 1999. 18 с.
27. Ковальська І. Особливості відтворення стилістичної семантики колірних лексем у перекладі (на матеріалі української та англійської мов) // *Мовознавство*. 1999. № 4 – 5. С. 67–70.
28. Козак Т. Б. Лексико-семантична група слів, які позначають колір у німецькій мові. Одеса, 2001. 22 с.
29. Крижанська О. М. Яким буває червоне (символічні кольороназви в українській мові). *Українська мова і література в школі*. 2001. № 2. С. 22–25.
30. Крищенко А. П. Семантична структура назв кольорів з українській мові. *Славістичний збірник*. Київ, 1964, с. 97–111.
31. Крищенко А. П. Семантична структура назв кольорів в українській мові. *Мовознавство*. 1967. № 4. С. 97–112.
32. Кухар Н. І. Семантичний обсяг назв основних кольорів. *Придніпровський вісник*. 2000. Вип. 13. С. 43–50.
33. Ласло-Куцюк М. Боги світла і боги темряви. Бухарест, 1994. 254 с.
34. Мислива Т. А. Стилістична маркованість кольоративів у художній мові. *Психолінгвістика*. Москва: ПЕР СЭ, 2006. 416 с.
35. Михайлова Т. А. Понятие «цвета» как лексико-семантического квалификатора. *Вестник Московского ун-та*. Серия: Филология. Москва, 2003. № 5. С. 43–52.
36. Олександр Олесь. Твори: В 2 т. Т.1: Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира. Київ: Дніпро, 1990. 959с.
37. Рисак О. О. Мелодії і барви слова: Проблема синтезу мистецтв в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ століття. Луцьк, 1999. 97 с.

38. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ: Наукова думка, 1988. 240 с.
39. Ставицька Л. Естетика слова у художній літературі 20-30-х років ХХ століття. К., 1996. 320 с.
40. Супрун Л. О. Семантика і прагматика назв кольорів в українському романному тексті середини – другої половини ХХ ст. Харків. 2009. 16 с.
41. Така непростя дорога: до 135-річчя від дня народж. Олександра Олеся: метод.-бібліогр. поради / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, наук.-метод. від.; підгот. О. В. Гапочка; ред. О. М. Раскіна. Т.: [б. в.], 2013. 20 с.
42. Цуркан Ігор Лірика Олександра Олеся: поетика символізму. Київ: Талком, 2019. 400 с.
43. Яворська Г. М. Мовні концепти кольору (до проблеми категоризації). *Мовознавство*. 1998. № 2–3. С. 42–50.
44. Яворська Г. М. Назви кольорів у зіставному аспекті: семантика і конотації // Проблема зіставної семантики. Доп. та повідомлення Міжнародн. наук. конф. з проблем зіставної семантики. К., 1997. С. 141–142.